1198

DR. WŁADYSŁAW POLIŃSKI

Zakład Ekologii Biblioteka P. A. N.

S. 835

PRZYCZYNKI DO WIADOMOŚCI O ROZSIEDLENIU GEOGRAFICZNEM GADÓW I PŁAZÓW KRAJOWYCH

INSTYTUT BIOLOGII DOŚWIADCZALNEJ P.A.N. BIBLIOTEKA

W KRAKOWIE
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ
1913.

rcin.org.pl

rcin.org.pl

Kochanemu Koledze Szymonowi Tenenbaumowi
Władysław Poliński

Zakład Ekologii Biblioteka P. A. N.
S. 835.

DR. WŁADYSŁAW POLIŃSKI

PRZYCZYNKI DO WIADOMOŚCI O ROZSIEDLENIU GEOGRAFICZNEM GADÓW I PŁAZÓW KRAJOWYCH

INSTYTUT BIOLOGII DOŚWIADCZALNEJ P.A.N. BIBLIOTEKA

W KRAKOWIE
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ
1913.

rcin.org.pl

Osobne odbicie z T. XLVII. Spraw. Kom. fizyogr.
Akademii Umiejętności w Krakowie.

Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem Józefa Filipowskiego.

rcin.org.pl

Przyczynki do wiadomości o rozsiedleniu geograficznem gadów i płazów krajowych.

Podał
Dr. Władysław Poliński.

W czasie wycieczek, poświęconych badaniu niektórych działów świata zwierzęcego na Ziemiach Polskich, zwracałem niejednokrotnie uwagę, między innemi, na faunę herpetologiczną. W różnych okolicach Królestwa Polskiego i Galicyi zachodniej obserwowałem, a po części zebrałem w niewielkiej liczbie okazów ogółem 6 gatunków i 2 odmiany gadów oraz 14 gatunków płazów krajowych. Poniżej zamieszczam ich wykaz w porządku systematycznym.

Ponieważ nawet o rozsiedleniu najpospolitszych przedstawicieli krajowej fauny herpetologicznej posiadamy tylko wiadomości skąpe, przeto i o tych gatunkach wspomnę pokrótce. Nieco szerzej natomiast omawiam nowe stanowiska gatunków i odmian, które nie tylko u nas ale i w innych krajach Europy zbadane są pod względem zoogeograficznym niedostatecznie. Są to: *Anguis fragilis* L. var. *incerta* Kryn., *Rana arvalis* Nilss., *Bombinator pachypus* Bonap., *Triton alpestris* Laur., a przedewszystkiem *Triton montandoni* Blngr.

Zaznaczam przytem, że podaję tutaj stanowiska jedynie tych gatunków i odmian gadów i płazów, których okazy miałem sposobność mieć w ręku i oznaczyć dokładnie. Spostrzeżenia zaś czynione z pewnej, chociażby małej odległości, pomijam przeważnie zupełnie.

Wspomniane stanowiska rozmieszczone są, jak następuje:

a) W Królestwie Polskiem:

Gub. płocka: wieś Zawady w pobliżu Mławy (pow. mławski); wieś Wyszyny (pow. ciechanowski),

Gub. warszawska: Raciążek, Ciechocinek, Słońsk (pow. nieszawski); Warszawa i jej okolice najbliższe (pow. warszawski),

Gub. lubelska: Nałęczów i okolice (pow. puławski),

Gub. kielecka: Pieskowa Skała (pow. olkuski);

rcin.org.pl

b) W Galicyi zachodniej:
Kraków i okolice najbliższe (pow. krakowski i podgórski),
Krzeszowice (pow. chrzanowski),
Kalwarya; Lanckorona (pow. wadowicki),
Niepołomice (pow. bocheński),
Iwonicz (pow. krośnieński),
Babia Góra; Rabka (pow. myślenicki),
Spiska Magóra, a mianowicie dolina potoku Czercze, lewego dopływu Popradu (pow. sądecki), góra Sychla i dolina Ruskiej Rzeki (Ruskiej Wody, Ruskiego Potoku); Pieniny; Podhale — przeważnie wzdłuż gościńca z Czorsztyna do Nowego Targu; Tatry (pow. nowotarski).

Reptilia. Gady.

1. *Anguis fragilis* L.

Dość pospolity, chociaż niezbyt liczny w Zawadach.
Nierzadki w Pieskowej Skale i jej okolicach.
Z Pienin znam okaz, znaleziony przez Dr. L. Sitowskiego w żołądku gniewosza (*Coronella austriaca* Laur.), schwytanego pod Bańkowym Gronikiem.

1a. *Anguis fragilis* L. var. *incerta* Kryn.

Ta ładna odmiana padalca należy wraz z formą typową, jak zaznacza E. Niezabitowski (7), do form występujących we wszystkich dzielnicach Polski. Według A. Nikolskiego (8) Krynicki opisał swoją „*Anguis incerta*" na podstawie okazów, pochodzących z pod Wilna i Charkowa. W Królestwie Polskiem znalazł ją A. Wałecki (16) tylko w Łukowie (gub. siedl.) i lesie ząbkowskim, a Sz. Tenenbaum (13) w Zamojszczyźnie, Kazimierzu nad Wisłą (w lubelskiem), Pyrach pod Warszawą oraz w Rykach (gub. łomż.). Z Galicyi podaje tę odmianę J. Jachno (6) z Puszczy Sandomierskiej, następnie zaś J. Bayger (1), a po nim S. Udziela (14) z Hołoska pod Lwowem, Trembowli i Radwaniec (pow. sokalski).

Do powyżej wymienionych stanowisk przybywają obecnie trzy nowe. Mianowicie jeden okaz odmiany turkusowej schwytałem w r. 1911 na Sikorniku pod Krakowem. Drugi, tamże w r. 1912 schwytany, zawdzięczam koledze Z. Lorecowi. Trzeci, znaleziony w r. 1912 w okolicy nad rz. Przemszą w pobliżu Mysłowic, po stronie galicyjskiej, dostałem do obejrzenia od znalazczyni, kol. H. Gajewskiej. Wreszcie okaz czwarty, który otrzymałem od kol. A. Dziurzyńskiego, został schwytany pod Wieliczką w maju b. r.

rcin.org.pl

P. Dziurzyński znalazł też jednego padalca turkusowego pomiędzy Panieńskiemi Skałami a Bielanami.

Jeżeli — jak to świeżo uczynił S. Sumiński (12) — zestawimy wszystkie przytoczone tu stanowiska *Anguis fragilis* var. *incerta,* to odniesiemy wrażenie, że odmiana ta jest na Ziemiach Polskich pospolitsza niż w innych krajach Europy. Naprzykład z Państwa Niemieckiego podaje ją Dürigen (4) zaledwie z trzech okolic (z tych najdalsza na zachód: Frankfurt nad Menem). W Monarchii Austro-Węgierskiej jest ona też rzadka i niejednostajnie rozmieszczona na znacznym obszarze. Według listownej informacyi, łaskawie udzielonej mi przez prof. Wernera w Wiedniu, odmiana *incerta* sięga dość daleko na południe, znana jest bowiem z Budua w Dalmacyi.

Co się tyczy cech zewnętrznych wspomnianych okazów z pod Krakowa, z nad Przemszy i z pod Wieliczki, to pierwszy, dług. 29·5 cm, posiada na grzbiecie 16 plamek niebieskich po lewej stronie, 17 po prawej, 6 koło linii środkowej grzbietu. Drugi, mierzący około 29 cm, ma 6 plamek po lewej, 8 po prawej, a 1 w pośrodku grzbietu. Trzeci, długości 20·5 cm, ma z lewej 13, z prawej strony 15 plamek. Rozkład plamek jest u wszystkich trzech okazów stosunkowo dość prawidłowy. Okazy te posiadają na ciemieniu jaśniejszą plamkę, która u jednego z nich ma zabarwienie blado-niebieskawe. U okazu z pod Wieliczki, mierzącego do 34 cm długości, plamki turkusowe w liczbie przeszło 30 rozsiane są na grzbiecie bardziej niejednostajnie, zwłaszcza ku tyłowi. Otwory słuchowe — co według Wernera (17) i niektórych innych badaczy jest charakterystyczne dla wielu okazów tej odmiany padalca — występują dość wyraźnie u wszystkich czterech omawianych tu osobników.

2. *Lacerta agilis* Wolf.

Raciążek; Ciechocinek; okolice Warszawy. Jeden okaz z Konstancina pod Warszawą, schwytany nad rz. Jeziorką przez pp. Zaborskich (r. 1905), posiada zabarwienie zielonawo-szare (w alkoholu), jednostajne, bez plamek; zaliczyć się da do odmiany, wyróżnionej przez Wałeckiego (16) jako „odm. a", a przez Schreibera jako „subvar. m".

W Nałęczowie nieliczna.

Pod Krakowem występuje w dość licznych i często znacznych okazach w pobliżu stawów na Dębnikach, koło kopca Kościuszki, Łobzowa i t. d. — Podobnież w Krzeszowicach.

W Iwoniczu niezmiernie liczna w miejscach słonecznych.

W Pieninach żyje zarówno w nizinie nad Dunajcem, jak w górach — na górze zamkowej w Czorsztynie, na Czubatce, zboczach

rcin.org.pl

Trzech Koron, nad potokiem Pienińskim. W dolinie Nowotarskiej pod borem harklowskim. — W Tatrach.

2a. *Lacerta agilis* Wolf. var. *erythronota* Fitz.

Jeden okazały egzemplarz schwytany nad rz. Jeziorką w Konstancinie pod Warszawą przez pp. Zaborskich w r. 1905.

Jeden okaz w Puszczy Niepołomskiej r. 1912.

3. *Lacerta vivipara* Jacq.

Jeden duży okaz ♂ schwytałem 19/V 1912 r. pod Krakowem w Jugowicach na wilgotnej łączce, porośniętej bujną roślinnością, leżącej tuż obok gościńca z Podgórza do Mogilan, koło mostu nad strumykiem, w pobliżu odgałęzienia się drogi do Swoszowic. Oddany do zbiorów Komisyi fizyogr. Akad. Umiej. w Krakowie. Spód ciała żywego okazu posiadał zabarwienie jaskrawo-pomarańczowe.

Pieniny — między Sromowcami Wyżnemi a Średniemi (r. 1912).

Tatry: Krokiew (r. 1906).

4. *Tropidonotus natrix* L.

W Pieskowej Skale bardzo pospolity; szczególnie liczny na słonecznych zboczach góry zamkowej (r. 1901 i 1902).

Pod Krakowem pospolity, zwłaszcza w pobliżu stawów dębnickich, podobnież u stóp skał Twardowskiego od strony Wisły.

W Iwoniczu dwa okazy znaleziono tuż obok zabudowań zakładowych.

5. *Coronella austriaca* Laur.

W Puszczy Niepołomskiej w pobliżu jej brzegu zachodniego, nad strumykiem schwytałem 1 okaz w r. 1911.

W Pieninach 1 okaz znalazł dr. Sitowski pod Bańkowym Gronikiem; drugi schwytałem nad potokiem Pienińskim w sierpniu 1912 r.; trzeci został zdobyty na zboczach Trzech Koron przez uczestników wycieczki zoologicznej odbytej pod kierownictwem prof. Siedleckiego (VI, 1913).

6. *Vipera berus* L.

W Zawadach pod Mławą nierzadka.

W Krakowie oglądałem w r. 1911 okaz żmii, zabitej w jednej z najbliższych okolic miasta, jak się zdaje, koło lasu bielańskiego.

rcin.org.pl

W Iwoniczu dość pospolita w lasach, nawet w pobliżu zabudowań zakładowych.

Amphibia. Płazy.

1. *Hyla arborea* L.

W Nałęczowie wszędzie nader pospolita; szczególnie liczna w ogrodach prywatnych, parku zakładowym, na Górze Krzyżowej, w wąwozie Łukoszyńskim (r. 1908 i 1910).

Pod Krakowem żyje w niewielkiej liczbie w zaroślach nad rz. Rudawą, u stóp kopca Kościuszki, na Sikorniku, koło Przegorzał i w innych miejscowościach.

W Pieninach nieliczna (r. 1912). Na Podhalu znaleziona w stawku gliniastym pod Maniowami (r. 1912).

2. *Rana esculenta* L.

W stawach i na łące między Ciechocinkiem i Raciążkiem żyje w wielkiej obfitości.

Pod Warszawą wszędzie pospolita.

W pagórkowatych okolicach Nałęczowa żyje niemal wyłącznie w dużych stawach rybnych w Antopolu i Czesławicach (r. 1910).

W Pieskowej Skale w stawach pod zamkiem.

Pod Krakowem nader pospolita i liczna, zwłaszcza w stawach dębnickich.

W Pieninach wyłącznie tylko w łachach Dunajca i w stawach regulacyjnych, odciętych od tej rzeki (r. 1912).

Na Podhalu znaleziona w stawku między Łopuszną a potokiem Leśnicą na wysok. około 560 m n. p. m. (V, 1912 r.).

Okazy, znalezione w powyżej wymienionych miejscowościach, posiadają kształty i ubarwienie typowe. Wyjątek stanowi młody osobnik, mierzący niespełna 4 cm, schwytany w czerwcu b. r. w pobliżu stawów dębnickich pod Krakowem, odznaczający się niezwykłem ubarwieniem i cienkością skóry. Grzbiet jest barwy czarniawo-brunatnej z słabym odcieniem oliwkowym, podobnież kolana a w nieznacznej mierze i przedudzia. Przestrzeń poniżej oczu, całe przednie kończyny, zewnętrzna powierzchnia ud i stóp są barwy żółto-pomarańczowej. Podgardle, brzuch, boki i wewnętrzna powierzchnia ud mają skórę żółtawo-białawą, słabo brodawkowatą w okolicy odbytu, cienką i tak przejrzystą, że przeświecają przez nią wyraźnie: *vena cutanea*, płuca i ciemna zawartość jelit. — Mimo tych cech odrębnych, trudno uważać ten okaz za przedstawiciela nowej odmiany żaby wodnej, ogólna bowiem postać jego, długość

rcin.org.pl

odnóży, wymiary modzeli piętowych, przebieg jasnej linii podłużnej oraz fałdów grzbietowych nie wykazują odstępstw od cech właściwych okazom typowym gatunku.

3. *Rana temporaria* L.

Raciążek. Ciechocinek. Warszawa i okolice. Nałęczów. Pieskowa Skała. (Kraków i okolice. Krzeszowice. Kalwarya. Niepołomice, w puszczy). Pieniny (pospolita i dość liczna). Podhale. Tatry.

4. *Rana arvalis* Nilss.

Pod Ciechocinkiem bardzo pospolita (r. 1909). Okazy przeważnie typowe, o silnie rozwiniętym modzelu piętowym i częstokroć bardzo wyraźnym jasnym pasku wzdłuż grzbietu. Ta ostatnia cecha widoczna jest już u wielu młodych osobników. *R. arvalis* w wielkiej obfitości zamieszkuje łąki torfiaste, zarośnięte bujną roślinnością, poprzerzynane rowami i dołami z wodą, rozciągające się na obszernej nizinie między Ciechocinkiem a Raciążkiem. Zdaje się nie ulegać wątpliwości, że zwłaszcza w środkowej, najbardziej wilgotnej i moczarowatej okolicy łąk wspomnianych, żaba ta przeważa ilościowo nad żabą trawną, królującą w miejscach suchszych i zalesionych. Usprawiedliwia tu ona w zupełności polską nazwę „żaby moczarowej“, jaką nadaje temu gatunkowi J. Bayger (1). Nizina ciechocińska jest ze znanych mi okolic kraju jedyną, w której *R. arvalis* występuje w stosunkowo bardzo znacznej ilości. Zaznaczyć warto, że Wałecki (15) znajdował gatunek ten w Królestwie Polskiem „niezbyt często, zawsze pojedyńczo“.

W Nałęczowie znalazłem kilka typowych okazów tylko w sadzie „Janków“ koło stacyi kolejowej, w płytkiem wilgotnem zagłębieniu ziemi.

Pod Krakowem trafia się na łąkach między Zwierzyńcem a Przegorzałami (r. 1909 i 1912).

W Puszczy Niepołomskiej na bagnistej polanie w pobliżu stacyi kolejowej Grodkowic (VI, 1912).

5. *Bufo vulgaris* L.

Ciechocinek. Warszawa. Nałęczów i jego okolice (bardzo pospolita i liczna w ogrodach). Pieskowa Skała.

Kraków i jego okolice. Pieniny: dolina Białego potoku, przełęcz między Chudziarami a Bańkowym Gronikiem. Tatry.

6. *Bufo viridis* Laur.

W Nałęczowie i okolicach nadzwyczaj rozpowszechniona i liczna; na g. Krzyżowej i na innych zboczach kamienistych nad do-

rcin.org.pl

liną rz. Bystrej przeważa ilościowo nad ropuchą szarą (r. 1908 1910).

Pod Krakowem pospolita i liczna. W dolinie Czernej pod Krzeszowicami również nierzadka.

W Pieninach (V, VII i VIII, 1912 r.) żyje, o ile stwierdzić mogłem, w znacznie większej liczbie niż *Bufo vulgaris*; do miejsc, gdzie o zmierzchu spotkać ją tam można niemal co kilka kroków, należy między innemi dolina potoku Sobczanego.

7. *Pelobates fuscus* Laur.

W Raciążku znalazłem jeden młody okaz w rowie u stóp wyniosłości, na której leży miasteczko (VIII, 1909 r.).

Z okolic Krakowa, mianowicie ze stawów na Dębnikach, znam tylko wielkie charakterystyczne kijanki tego gatunku, oraz osobniki młode, wyhodowane z kijanek w akwaryach.

8. *Bombinator igneus* Laur.

W stawach na nizinie torfiastej między Ciechocinkiem a Raciążkiem.

Pod Warszawą wszędzie w stawach i gliniankach.

W pagórkowatych okolicach Nałęczowa (wys. 200—230 m n. p. m.) wyjątkowo rzadki: znalazłem jedynie kilka młodych osobników pod ułamkiem wapiennym w małym kamieniołomie na skraju lasu bochotnickiego, zdala od wszelkiego stałego zbiornika wody (VIII, 1908 r.).

Pod Krakowem wszędzie rozpowszechniony; nierzadko trafiają się tu okazy o ciemno lub jasno oliwkowo zielonej barwie grzbietu, oprócz tego różniące się od wizerunku tego gatunku, podanego przez Boulengera (2), tylko nieco jaśniejszem zabarwieniem spodu ciała.

9. *Bombinator pachypus* Bonap.

Z najbliższych okolic Krakowa nie znam ani jednego okazu tego gatunku. Mimo to sądzę, że możliwość odnalezienia kumaka górskiego pod Krakowem nie jest całkowicie wykluczona, gdyż według zdania tak wybitnych herpetologów jak Werner (18 i 3) i Schreiber (10) *B. pachypus* żyje wprawdzie przeważnie w górach, ale zdarza się gdzieniegdzie też u stóp gór i wzgórz. Prof. Hoyer (5) wypowiada przypuszczenie, że pospolite pod Krakowem okazy kumaka o zielonem zabarwieniu grzbietu, należą do tego właśnie gatunku. Znaczniejszej liczby takich okazów zielono zabarwionych dotychczas bliżej nie badałem i nie oznaczałem.

Jak już na innem miejscu wspomniałem (9), znajdowałem

rcin.org.pl

gatunek ten w Galicyi zachodniej i na Spiżu jedynie powyżej 400 m.

Najbliższym Krakowa punktem, w którym gatunek ten obserwowałem, jest Kalwarya, gdzie nieco powyżej klasztoru na wysok. około 450 m n. p. m. złowiłem 7/VII 1911 r. kilka okazów w głębokim dole z wodą. W Lanckoronie znalazłem gatunek ten oraz skrzek jego w dwóch dołach z wodą na zboczach góry zamkowej, na wys. 430—450 m n. p. m. Ani w Kalwaryi ani w Lanckoronie nie widziałem w ciągu całodziennych poszukiwań gatunku *B. igneus.*

Na zachodniem zboczu g. Sychli, w dolinie Ruskiej Rzeki pod Jaworkami, Szlachtową i Szczawnicami wszędzie jest pospolity w gliniastych kałużach, rowach i dołach.

W Pieninach miejscami bardzo liczny, np. w dolinie Dunajca w rowach przydrożnych między Czorsztynem a Niedzicą, podobnież w rowach i łachach Dunajca koło Sromowiec Wyżnych, Średnich i Niżnych, gdzie jeszcze w ostatnich dniach lipca napotykałem niemal wszędzie mnóstwo osobników kopulujących. W samych górach najwięcej okazów przebywa w wapnistych i gliniastych rowkach i koleinach, w kałużach na drogach lub ścieżkach. Tylko jeden osobnik złowiłem w czystem i zimnem (8·5° C.) źródełku.

Na Podhalu znajdywałem kumaka górskiego w rowach przydrożnych i stawkach koło Maniów, Łopusznej i t. d.

W Tatrach: koło Zakopanego i Kuźnic, przy drodze do Morskiego Oka, na wys. ok. 1200 m n. p. m. (VII, 1908 r.), wreszcie w jednym z dwóch płytkich, bardzo mulistych, silnie ogrzanych stawków na lewo od ścieżki z Hali Gąsienicowej do Sobkowego (Litworowego) stawu na wys. około 1600 m n. p. m. (VI, 1912 r.).

10. *Salamandra maculosa* Laur.

W Iwoniczu znalazłem 1 okaz.

Z Rabki posiadam larwy tego gatunku, zbierane w r. 1909 przez p. prof. Hoyera.

Nierzadka w dolinie potoku Czercze, na g. Sychli, w dolinie Ruskiej Rzeki.

W Pieninach wszędzie dość pospolita, zwłaszcza nad potokami.

We wsi Bukowinie na Podhalu na wys. około 900 m n. p. m.

W Tatrach znajdywałem salamandrę kilkakrotnie; prof. Hoyer zbierał ją w Zakopanem, na Gubałówce i w Jaszczurówce.

11. *Triton cristatus* Laur.

W Wyszynach złowiłem dwa duże okazy w gliniastym stawie rybnym (VII, 1901).

rcin.org.pl

Pod Warszawą zdarza się dość często w gliniankach i mulistych stawkach podmiejskich.

W okolicach Nałęczowa znalazłem (VIII, IX, 1908 r. i VIII, 1910 r.) kilka okazów nad rz. Bystrą, koło sadu Janków i w kamieniołomie w wąwozie Łukoszyńskim, zdala od wody; dorosła samica znaleziona w ostatnim z wymienionych punktów, nacechowana była jednostajnem żółto-pomarańczowem zabarwieniem prawie całego spodu ciała.

Z Pieskowej Skały znam kilka dorosłych okazów ze zbioru pp. Zaborskich w Warszawie.

Pod Krakowem pospolity chociaż niezbyt liczny w wielu stawach, zwłaszcza w Dębnikach.

Na g. Sychli złowiony tuż pod szczytem w stawku na wys. ok. 900 m (V, 1912 r.); na Podhalu — w paru stawkach przydrożnych koło Maniów i Łopusznej (V, 1912 r.).

12. *Triton alpestris* Laur.

W pobliżu szczytu Sychli na wys. ok. 900 m schwytany w niewielkiej liczbie okazów (V, 1912 r.).

W Pieninach znalazłem jeden egzemplarz pod korą spróchniałego pniaka na północnem zboczu g. Czubatki na wys. ok. 620 m, w pobliżu słabo sączącego się mulistego źródełka, 26/VII 1912 r. Drugi okaz pod pniakiem w ogrodzie prywatnym w Krościenku, na wys. nie przekraczającej 430 m, 3/VIII 1912 r. Dr. Sitowski schwytał kilka okazów tego gatunku w sadzawce parku krościeńskiego (V, 1913).

Na Podhalu złowiony w stawkach gliniastych pod Maniowami i Łopuszną oraz w torfiastych stawkach koło harklowskiego boru i w pobliżu ich brzegów — w lesie.

W Tatrach schwytałem oprócz kilku innych okazów dwa: ♂ i ♀ (ta ostatnia długości przeszło 10 cm) w jednym z dwóch płytkich mulistych stawków, wspomnianych już powyżej, leżących na lewo od ścieżki z Hali Gąsienicowej do stawu Sobkowego, na wys. ok. 1600 m (VI, 1912 r.); oddane do zbioru Kom. fizyogr. Akad. Umiej. w Krakowie. Posiadam też okaz znaleziony przez kol. K. Steckiego w dol. Kościeliskiej. — Prof. Hoyer zebrał liczne okazy w stawkach na hali Pysznej na wys. 1350 m (IX, 1910 r.).

Na Babiej Górze, gdzie obecność traszki alpejskiej wykrył już w r. 1879 S. Stobiecki (11), znalazł kol. Gartkiewicz okazy tego gatunku w Mokrym Stawie (1025 m) i Markowym Stawku (1125 m) w czerwcu b. r.

rcin.org.pl

13. Triton vulgaris L.

W Warszawie żyje w parku w Łazienkach; w okolicach podmiejskich wszędzie rozpowszechniony i o wiele liczniejszy od traszki grzebieniastej.

Pod Nałęczowem znalazłem go w rowach koło rz. Bystrej i pod korą pniaków w wąwozie Łukoszyńskim (VIII, 1910).

W Pieskowej Skale łowiłem liczne kijanki tego gatunku w małych stawkach (r. 1902).

Pod Krakowem pospolity i liczny w wodach stojących, zwłaszcza na Dębnikach.

Na Podhalu złowiony w torfiastym stawku na skraju harklowskiego boru (V, 1912 r.).

14. Triton montandoni Blngr.

Gatunek ten, wykryty przez Montandona pod Sinaia w Rumunii i opisany w r. 1880 przez Boulengera, odnaleziony został niedługo potem przez Méhelyego w Siedmiogrodzie, a w Galicyi (w Mikuliczynie) w r. 1904 przez B. Dybowskiego. J. Bayger (1) zbierał go obficie w Skolem i innych miejscowościach Galicyi wschodniej. Tenże autor wymienia (l. c.) jeden okaz z Tatr, znajdujący się w zbiorach Komisyi fizyogr. Akad. Umiej. w Krakowie. Drugi egzemplarz tatrzański, nie uwzględniony w literaturze herpetologicznej, znajduje się w zbiorach Zakładu zoologicznego Uniw. Jagiellońskiego. W Tatrach, wedł. W. Wolterstorffa (19) znajdywał przed dziesięciu laty kapitan O. Hofmann traszkę karpacką koło Szmeksu i „in der Nähe der Meeraugen". W r. 1905 wykrył Hofmann najdalej na zachód wysunięte stanowiska traszki karpackiej — na Morawach: pod Ołomuńcem, w pobliżu źródeł Odry i w innych miejscowościach.

Nowe dane, odnoszące się do rozsiedlenia tego interesującego gatunku karpackiego uzyskane zostały na następujących wycieczkach faunistycznych: a) Sekcyi krajoznawczej „Kółka przyrodników uczn. Uniw. Jagiell", w której brali udział, oprócz mnie, koledzy: J. Kołodziejczyk, St. Sumiński, Sz. Tenenbaum, Br. Wiesiołowski i T. Wolski — w II połowie maja 1912 r.; b) kol. St. Gartkiewicza w czerwcu 1911 r., w maju 1912 r. i czerwcu 1913 r.; c) mojej — od drugiej połowy lipca do połowy sierpnia 1912 r.; d) dr. Sitowskiego w maju 1913 r.

Wynikiem tych wycieczek jest stwierdzenie faktu, że *Triton montandoni* należy do typowych i pospolitych mieszkańców wielu okolic zachodnio-karpackich, leżących zarówno po stronie galicyjskiej jak węgierskiej. Świadczą o tem następujące świeżo poznane stanowiska traszki karpackiej, wyliczone w porządku od wschodu ku zachodowi.

rcin.org.pl

1) G. Sychla, w pobliżu punktu, gdzie schodzą się granice powiatu nowotarskiego, sądeckiego i węgierska. Jeden okaz znaleziony w towarzystwie *Tr. alpestris* nad małym dołkiem z wodą niedaleko od szczytu góry na wys. ok. 920 m; ta ostatnia okoliczność zasługuje na uwagę wobec tego, że, jak podaje Werner (3), Méhely nie znajdywał traszki karpackiej w Siedmiogrodzie na wysokości, przekraczającej 800 m. — Kilkanaście okazów, z których większość samic, znalezionych zostało w płytkiej, brudnej kałuży deszczowej, wraz z kumakiem górskim na wys. ok. 900 m. Kilka wreszcie osobników w pobliżu tego miejsca, w stawku, wraz z *Triton cristatus* i *Bombinator pachypus* (23/V 1912 r.).

2) Szczawnica Wyżnia, w dolinie Ruskiej Rzeki; *Tr. montandoni* żyje tu w okrągłych, mocno zarośniętych dołkach z wodą, obok rzeczki powyżej wymienionej, na wys. ok. 500 m (24/V 1912 r.)

3) Krościenko nad Dunajcem, gdzie znalazłem jeden okaz *Tr. montandoni* wraz z *Tr. alpestris* pod pniakiem w ogrodzie prywatnym na wys. ok. 430 m (3/VIII 1912 r.). Oddany do zbiorów Zakładu anat. porówn. Uniw. Jagiell. — Przed paru tygodniami (V, 1913 r.) złowił dr. Sitowski dwa samce i jedną samicę tego gatunku w sadzawce w parku krościeńskim.

4) Pieniny: Kopia Górka, na wys. 500—520 m; znalazłem tu 1 okaz pod korą spróchniałego pniaka, w odległości blizko pół kilometra od najbliższego strumyka (30/VII 1912 r.). Oddany do zbiorów Kom. fizyogr. Akad. Umiej. w Krakowie.

5) Pieniny: północne strome zbocze g. Czubatki na wys. 620—660 m; kilka okazów zebrałem wraz z *Tr. alpestris* pod korą pniaków i kamieniami, tuż w pobliżu maleńkiego słabo sączącego się źródełka (26/VII 1912 r.).

6) Podhale: przydrożny stawek gliniasty koło Maniów, na wys. ok. 520 m. Oprócz *Tr. montandoni* złowionych zostało w tym brudnym i małym zbiorniku wody pięć innych gatunków płazów: *Tr. alpestris*, *Tr. cristatus* ♀, *Hyla arborea*, *Bombinator pachypus*, *Bufo viridis* (30/V 1912 r.).

7) Podhale: dwa maleńkie torfiaste stawki na skraju boru harklowskiego na wys. ok. 560 m, napełnione, jak się zdaje, przeważnie wodą deszczową. Złowione tu zostały: *Tr. montandoni* ♀, *Tr. alpestris* ♂ i ♀, *Tr. vulgaris* ♂, *Rana temporaria* (30/V 1912 r.). W niedaleko stąd położonym stawku przydrożnym koło gościńca między wsią Łopuszną a potokiem Leśnicą na wys. ok. 560 m, traszki karpackiej brakło, natomiast znajdowały się: *Tr. vulgaris* ♂ i ♀, *Tr. alpestris* ♀, *Tr. cristatus* ♀, *R. esculenta*, *Bombinator pachypus*.

Do powyższego szeregu miejscowości, zamieszkanych przez *Tr. montandoni*, przybywa jeszcze kilka nowych stanowisk, leżących już w obrębie politycznych granic Węgier. Mianowicie:

rcin.org.pl

8) Na Spiżu: Stara Wieś (Szepes Ófalu), gdzie na wys. ok. 480 m w pobliżu ujścia Rzeki (Rieki) do Dunajca znaleziony został jeden okaz wśród trawy przydrożnej (30/V 1912 r.).

Wykrycie dalszych (9—14) punktów węgierskich i polskich jest zasługą kol. St. Gartkiewicza, który zebrał w poniżej wymienionych miejscowościach część spostrzeżonych przez siebie okazów i użyczył mi ich do obejrzenia.

9) Północne stoki Spiskiej Magóry, ok. 2 km ku płd. od Rychwałdu (Reichwald); okazy złowione w kałuży w pobliżu potoku Rychwałdzkiego, na wys. ok. 620 m (V, 1912 r.).

10) Północne stoki Braniska, w dorzeczu Popradu. *Tr. montandoni* znaleziony w bardzo znacznej ilości wraz z *Tr. alpestris* w kałuży, w odległości ok. 10 km na płd. od Lubowni (V, 1912 r.).

11) Niżne Tatry: stoki północne, okolice źródlisk jednego z pierwszych dopływów Czarnego Wagu, płynącego z okolicy między g. Andresowo i g. Wapienicą (V, 1912 r.).

12) Niżne Tatry: stoki północne, w pobliżu Czarnego Wagu, koło wsi Ciepliczka (V, 1912 r).

13) Na zachodnich krańcach Tatr, ku zachodowi od Osobitej w dolinie Błotnego potoku, łączącego się z Studzienym potokiem, dopływem rz. Orawy. Na wys. ok. 850 m w kałuży przydrożnej znalezionych zostało kilka okazów wraz z *Tr. alpestris*, 2/VI 1911 r. W tejże kałuży zebrał p. Gartkiewicz skrzek traszki karpackiej, złożony z sznurka galaretowatego, obejmującego ok. 10 jajek. Ze skrzeku tego, przywiezionego do Krakowa, wylęgły się kijanki, które jednak żyły w akwaryum niedługo.

14) Babia Góra. W Mokrym Stawie (1025 m) i Markowym Stawku (1125 m), leżących na północnych zboczach góry, znalazł p. Gartkiewicz wielką ilość traszek karpackich, zarówno ♂ jak ♀, w towarzystwie znacznie mniej licznych osobników traszki alpejskiej (VI, 1913 r.). Zasługuje tu na uwagę wysokość [1]), na jakiej znajdują się oba stawki; przekraczają one znacznie swem położeniem nietylko górną granicę rozsiedlenia pionowego traszki karpackiej w Siedmiogrodzie, ale również i wspomnianą już powyżej wysokość (920 m), na jakiej znalazłem w r. 1912 *Triton montandoni* w Spiskiej Magórze na g. Sychli.

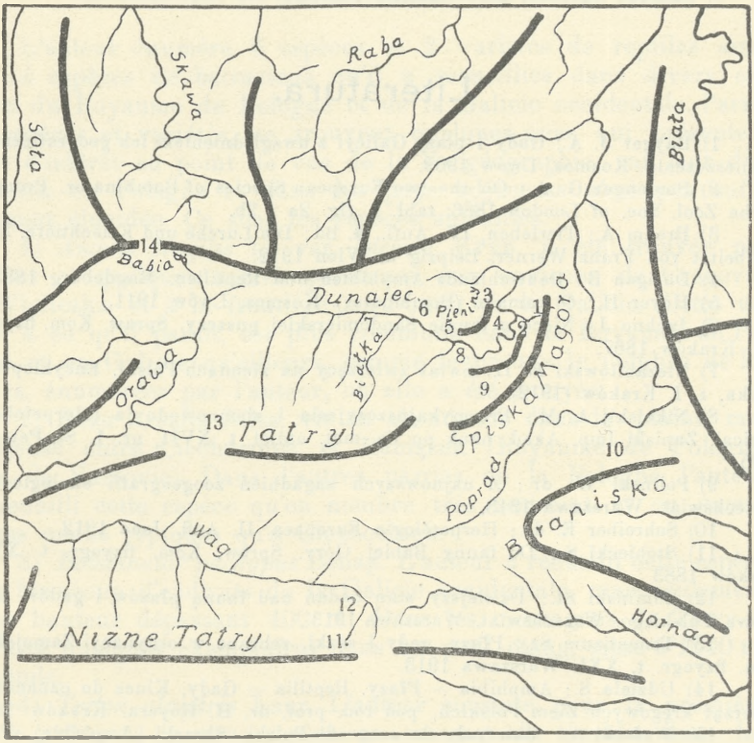
Z wyszczególnionych powyżej 14 punktów, gdzie znaleziona została traszka karpacka, trzy punkty: 11, 12 i 13-ty, w przeciwieństwie do jedenastu pozostałych, leżą już po stronie południowej głównego europejskiego działu wodnego. Wszystkie zaś razem rozmieszczone są pomiędzy 19°32′ i 20°42′ dług. wsch. od Greenw. oraz 48°55′ i 49°34′ szer. płn.

---

[1]) przytoczona według H. Zapałowicza (Roślinność Babiej Góry. Spraw. Kom. fizyogr. t. XIV, 1880).

rcin.org.pl

Uwzględniając odkrycia Boulengera, Méhelyego, Dybowskiego, Baygera i Hofmanna, oraz zestawiając z niemi omówione tu wyniki poszukiwań faunistycznych, dochodzę do przekonania, że 1) uwa-

Mapka zapożyczona z dzieła A. Rehmana: Ziemie dawnej Polski, cz. I, Karpaty. Lwów 1895, tabl. I. [1]).

Liczby oznaczają wykryte w r. 1911, 1912 i 1913 stanowiska traszki karpackiej (*Triton montandoni*) (obj. w tekście).

żać można *Triton montandoni* za gatunek, zamieszkujący, według wszelkiego prawdopodobieństwa, całą wielką przestrzeń łuku karpackiego i zapewne jemu tylko — a może i Sudetom — właściwy; 2) z dwóch obszarów zoogeograficznych, na jakie J. Bayger w swej

[1]) Mapkę tę przerysował z wspomnianego dzieła p. St. Weigner, któremu składam na tem miejscu podziękowanie.

rcin.org.pl

cennej pracy w r. 1909 podzielił Galicyę pod względem jej fauny herpetologicznej, należy uznać obecnie już nietylko obszar płd. wschodni ale i płn. zachodni za stałą ojczyznę traszki karpackiej.

Z Zakładu anatomii porównawczej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Literatura.

1) Bayger J. A.: Gady i płazy Galicyi z uwzględnieniem ich geograficznego rozmieszczenia. Kosmos. Lwów 1909.

2) Boulenger G. A.: On the two European Species of Bombinator. Proceed. of the Zool. Soc. of London 1886; tabl. I, fig. 2a i 2b.

3) Brehm A.: Tierleben, IV. Aufl., 4. Bd: Die Lurche und Kriechtiere. Neubearbeitet von Franz Werner. Leipzig u. Wien 1912.

4) Dürigen B.: Deutschlands Amphibien und Reptilien. Magdeburg 1897.

5) Hoyer H.: O kumaku (Bombinator). Kosmos, Lwów 1911.

6) Jachno J.: Nieco o faunie Sandomierskiej puszczy. Spraw. Kom. fizyogr. t. I. Kraków 1867.

7) Niezabitowski E. L.: Świat zwierzęcy na ziemiach Polski. Encyklopedya polska, t. I. Kraków (1912).

8) Nikolskij A. M.: Presmykajuszczyjasia i ziemnowodnyja (Herpetologia rossica). Zapiski Imp. Akad. nauk po fiz.-mat. otdiel. t. XVII, nr. 1. St.-Petersb. 1905.

9) Poliński W. dr.: Z najnowszych zagadnień zoogeografii ekologicznej. Wszechświat. Warszawa 1913.

10) Schreiber E. dr.: Herpetologia Europaea. II. Aufl. Jena 1912.

11) Stobiecki S.: Do fauny Babiej Góry. Spraw. Kom. fizyogr. t. XVII. Kraków 1883

12) Sumiński St.: Dzisiejszy stan badań nad fauną płazów i gadów Królestwa Polskiego. Wszechświat. Warszawa 1913.

13) Tenenbaum Sz.: Płazy, gady i ssaki, zebrane w ordynacyi Zamojskiej. Pam. fizyogr. t. XXI. Warszawa 1913.

14) Udziela S.: Amphibia — Płazy. Reptilia — Gady. Klucz do oznaczania zwierząt kręgowych Ziem Polskich, pod red. prof. dr. H. Hoyera. Kraków 1910.

15) Wałecki A.: Materyały do zoografii Polski. Skrzeki (Amphibia). Pam. fizyogr., t. II. Warszawa 1882.

16) Wałecki A.: Materyały do zoografii Polski. Płazy (Reptilia). Pam. fizyogr., t. III. Warszawa 1883.

17) Werner Fr. dr.: Die Reptilien und Amphibien Österreich-Ungarns und der Okkupationsländer. Wien 1897.

18) Werner Fr. dr.: Das Tierreich, III. Reptilien und Amphibien. Leipzig 1908.

19) Wolterstorff W. dr.: Über Triton (= Molge) Montandoni Blgr. und sein Vorkommen in Mähren. Wochenschr. f. Aquar.- u. Terrarienkunde, IV. Jahrg. Magdeburg 1907.

rcin.org.pl

Contributions à la connaissance de la distribution des reptiles et batraciens en Pologne.

Résumé.

L'auteur énumère 6 espèces et 2 variétés de reptiles ainsi que 14 espèces de batraciens qu'il a recueillies dans divers endroits du Royaume de Pologne et de la Galicie occidentale. Parmi ces espèces et variétés, se trouvent quelques-unes qui présentent assez d'intérêt au point de vue de la Zoogéographie, car leur distribution en Pologne et dans les pays adjacents n'est pas suffisamment élucidée. Ce sont les espèces suivantes.

1) *Anguis fragilis* L. var. *incerta* Kryn. a été trouvée par l'auteur et quelques autres personnes aux environs de Cracovie, de Wieliczka et à la frontière nord-ouest de la Galicie. Cette variété, à ce qu'il paraît, est plus commune dans le Royaume de Pologne et en Galicie qu'ailleurs, comme le prouve le nombre de localités, énumérées par l'auteur, où elle a été trouvée.

2) *Rana arvalis* Nilss. vit en abondance dans la plaine marécageuse entre Ciechocinek et Raciążek (Royaume de Pologne, gouv. de Varsovie). Dans d'autres parties de la Pologne l'auteur n'a recuilli cette espèce qu'en nombre très restreint et en exemplaires moins typiques qu'à Ciechocinek.

3) *Bombinator pachypus* Bonap. L'auteur a recueilli cette espèce dans beaucoup d'endroits de la Galicie occidentale, mais seulement à une hauteur dépassant 400 m. Dans les montagnes de Tatry il a trouvé quelques exemplaires dans un petit étang, situé à 1600 m. d'altitude.

4) *Triton alpestris* Laur. L'auteur constate pour la première fois la présence de cette espèce au sommet de Sychla, dans les montagnes de Pieniny, et dans la vallée de Nowy Targ (Galicie occidentale), où le *Tr. alpestris* se trouve en compagnie du *Tr. montandoni*, principalement dans de petits bassins d'eau argileuse. Dans les montagnes de Tatry il a recueilli les représentants de cette espèce dans un étang, mentionné ci-dessus, à 1600 m. d'altitude.

5) *Triton montandoni* Blngr. Cette intéressante espèce de Triton, qui jusqu'à présent était presque inconnue dans la partie occidentale de la chaîne des Carpathes, y a été découverte récemment par l'auteur et quelques-uns de ses collègues.

Les points, au nombre de 14, où a été trouvé *Tr. montandoni*, sont dispersés dans les parties suivantes de la chaîne des Carpathes, à 430—1125 m. d'altitude: mont Sychla (920 m.), vallée de Ruska Rzeka (affluent du Dunajec), montagnes de Pieniny, vallée de Nowy-Targ, montagnes de Spiska Magóra, Branisko, Niżne Tatry,

rcin.org.pl

Tatry et Babia Góra (ici à 1025 m. et 1125 m. d'altitute). Tous ces points appartiennent au territoire de la Galicie occidentale et du nord-ouest de la Hongrie, et sont situés entre 48°55′ et 49°34′ de lat. et entre 19°32′ et 20°42′ de long. à partir de Greenwich.

L'auteur compare les résultats de ses recherches faunistiques avec ceux de Boulenger, Méhely, Dybowski, Bayger et Hofmann; il arrive à la conclusion que le *Tr. montandoni* doit être probablement considéré comme un des habitants typiques de la chaîne toute entière des Carpathes.

Zakład Ekologii Biblioteka P. A. N.

INSTYTUT BIOLOGII DOŚWIADCZALNEJ P.A.N. BIBLIOTEKA

rcin.org.pl

rcin.org.pl

rcin.org.pl